

ÖN

Ön ligger 50 mil från Afrika och 500 mil från Asien, men en gång i tiden hängde allt samman. Tills för 160 miljoner år sedan var ön en del av Gondwanaland, den stora kontinent som bestod av Indien, Australien, Sydamerika, Nya Zeeland, Australien, Antarktis och Afrika, men nådde sitt nuvarande läge för 120 miljoner år sedan. Och för nästan 100 miljoner år sedan slet ön sig loss från Indien och blev en alldeles egen kontinent. Det vi nu kallar för den åttonde kontinenten.

De allra första formationerna bildades för 500 till 1000 millioner år sedan. På ön finns både sandsten som i nationalparken Isalo och så kalkstenen som har skapat både Tsingy de Bemaraha och Red Tsingy. De högsta bergen på ön är inte så höga och ligger på mellan 2.600 och 2.800 meters höjd. Ön är fylld av rikedomar som guld, silver, safirer, rubiner, smaragder, ametist, glimmer, samt nickel, grafit och kobolt och så järnet som ger jorden dess röda färg och ön dess namn. 'Den röda ön'.

Efter Grönland, Nya Guinea och Borneo är ön världens största. Den är 157 mil lång och 57 mil bred, med andra ord lika lång som vårt land och till ytan är den i princip lika stor som Frankrike. Vad gäller växtligheten, så uppgår antal beskrivna växter till mer än 11.000, varav minst 90 procent är endemiska, det vill säga att de enbart existerar på ön. Sex av världens nio arter av baobabträd finns just där och ingen annanstans. På ön finns också 170 olika typer av palmer och 960 olika slags orkidéer. Det finns mer än 10.000 djur som är endemiska och ön har minst 100 olika slags lemurer, djur som inte finns någon annanstans i hela världen. Lemurerna - namnet lemur betyder förresten 'de dödas andar' - anlände till ön för 45 miljoner år sedan och en gång i tiden fanns de troligtvis också i Afrika, men rovdjuren tog förmodligen kål på dem. När så ön seglade iväg från den afrikanska kontinenten för över 50 miljoner år sedan blev det lemurnas räddning, eftersom ön var och är i avsaknad av just större rovdjur.

Men på ön finns förstås också människor. Just nu lever drygt 30 miljoner människor där. Jag ska inte säga att allt är människans fel för även de årliga cyklonerna ställer till det, men innan vi människor anlände till ön var den ett verkligt paradys, med fåglar större än storkar, landlevande flodhästar och lemurer stora som gorillor. På bara några århundraden försvann de stora djuren, men också skogarna försvann. De högs ned i takt med att marken odlades upp och det i en allt mer accelererande takt i samband med att fransmännen koloniserade ön. Kolonisatorerna - en invasiv art liksom akacian, eukalyptusen och kaktusen - lämnade ön officiellt 1960, men som alla invasiva arter är de svåra att bli av med.

Människorna som färdades till ön över havet kom österifrån. De kom från Sydostasien - från Java, Sumatra, Borneo och Malaysia. Indonesierna lyckades alltså med den stora bedriften att ta sig hela vägen över Indiska Oceanen och det för nästan 2.000 år sedan. Man tror att de sjöfarande följde Indiens kust till Afrikas östkust, blandade sig med den inhemska befolkningen på Afrikas fastland och så småningom tog sig över till ön. Lyssnar man noga, kan man fortfarande höra släktskapet med indonesiskan.

Öns urinvånare kallades Vazimba och befolkade ön någon gång mellan 300 f. v. t. fram till 500 e. v. t. Möjligtvis var de en astronesisk folkgrupp, som levde som jägare och samlare men de brukade också jorden. Spår av dem finns kvar genom deras gravar, Vazimbagravarna, som förövrigt är tabu att besöka. Det finns förresten många tabun eller fady på ön. Det kan vara religiösa tabun kring sexualitet, reproduktion, mat, hur man brukar jorden och tabun kring de döda och deras gravar. Vazimba fördrevs senare av Huva eller Merina, ett folk från Asien som erövrade höglandet och Vazimba lever nu enbart kvar som en del av den inhemska religionen. På 700- och 800-talet kom de arabiska sjöfararna dit och också bantufolket från det afrikanska fastlandet. Men över de största vattnen tog sig ändå indonesierna.

På 1500-talet siktades ön av portugisen Diego Diaz, bror till Bartolomeus. Då hade Merinafolket brett ut sig över det centrala höglandet och

hunnit utrota Vazimba. Under denna tid startade också slav- och vapenhandeln, vilket var viktigt för de fyra stora kungadömena Merina, Sakalava Menabe, Lanamalata och Betsimisaraka. 1643 etablerade sig fransmännen på ön, men blev tvungna att släppa kolonin eftersom engelsmännen så klart också ville komma åt ön. Men skam den som ger sig tänkte fransmännen, så i slutet av 1800-talet kom de alltså tillbaka och lyckades med konststycket att bita sig kvar ända till 1960, trots att de fick slåss mot både engelsmännen och den inhemska befolkningen.

Numera finns det 18 huvudstammar på ön som alla talar olika dialekter och varje stam har sin egen kung. Knappt hälften av människorna på ön är kristna, men de flesta utövar den traditionella madagaskiska religionen, som har en stark tradition av förfädersdyrkan och tillber Zanahary, skaparguden, som är den högste guden. Famadihana är en ritual som knyts till Zanahary och ett annat namn för Famadihana är Benens vändning som man gör vart femte till sjunde år. Då sveps de döda i nya, fina sidentyger och de levande dansar med de döda för att fira livet. Jag gjorde allt för att få bevittna en Famadihana, men varje gång såg jag bara svansen på följet eller missade ritualen med en timma eller två. Förmodligen var den inte tänkt för mig.

Trots alla sina kungar är ön naturligtvis inget kungadöme, utan en republik med en president och en premiärminister. Ön är formellt en demokrati, men korruption och instabilitet präglar politiken. Bara ett drygt år efter det att jag hade besökt ön i juli - 24, lyckades Generation Z med den stora bedriften att göra revolution. Upprinnelsen till revolutionen var förutom missnöje med regeringen bristen på el och vatten, men tack vare att militären ställde sig på de revolterandes sida fick regeringen med presidenten Andry Rajoelina i spetsen fly landet hals över huvud. Innan dess hade samma sak skett i Mongoliet, Nepal, Bangladesh, Indonesien, Kenya, Tanzania, Marocko och på Filippinerna, samt i Serbien och Peru. Revolterna bröt i huvudsak ut under loppet av ett år och eftersom Gen Z-rörelsen i stor utsträckning använder sig av sociala medier och är ledarlös, blir revolterna också svårare att slå ner.

Kanske var det det jag kände. Att det fanns en oro i luften. En frustration som kunde förväxlas med den energi som unga människor alltid känner inför att

utvecklingen går för långsamt - och unga människor finns det verkligen gott om på ön, eftersom mer än hälften av befolkningen är under 25 år. Jag kunde känna den där oron som en feber, trots att vi turister själva knappt alls pratade med malagasserna. Nej, på sin höjd pratade vi lite franska på hotellen där vi bodde och på restaurangerna när vi beställde in zebu och ris. Men jag hade förstås velat prata med dem på deras eget språk. Inte beställa 'une bière', utan 'labiera'. Fast jag upptäcker senare att labiera tydligen är ett låneord från franskan. La bière. Labiera. Så det hade ju egentligen inte gjort någon skillnad.

Ön kallades en gång för Nossi dambo, vilket betyder 'Vildsvinsön', men några vildsvin kunde jag inte se. Och baobabträden? Jo, de finns visserligen kvar, men frågan är hur länge. De invasiva arterna brer ut sig och träden trängs undan. Svedjebränningen är också en stor bov i sammanhanget och den kan man tala mycket om. Men kanske är det just därför jag inte har några bilder på träden. För att jag tycker så mycket om dem och för att det var en sådan sorg att höra Rivo säga: 'Titta nu ordentligt, för om femtio år finns de antagligen inte kvar här längre.' Samma sak om lemurererna. 'Titta nu ordentligt, för det är troligt att den här hannen inte hittar någon hona att para sig med, eftersom hans habitat, det vill säga livsmiljö, inte är vad det en gång var. Så titta nu noga...'

Ön är trots alla sina rikedomar alltså ett av världens fattigaste länder och omkring tre fjärdedelar av befolkningen lever under fattigdomsgränsen. Klimatförändringarna är en bidragande orsak - omkring 90 procent av den ursprungliga skogen har skövats på grund av mänskliga aktiviteter. Varje kvinna föder i snitt 4,0 barn under sin livstid och ungefär 25 procent av befolkningen som är över 15 år är analfabeter. Bristen på utbildning är en stor orsak till fattigdomen. Många barn särskilt på landsbygden går aldrig i skola, däremot går de flera mil till marknaden varje dag, antingen barfota eller i flip-flopskor. Vad jag kunde se gick de flesta barfota. Kanske det är därför jag har så många bilder på kvinnor och barn. Så titta nu noga...

Ön jag talar om är alltså Madagaskar som jag besökte juli - 24.

Världsnaturfonden WWF driver flera projekt på Madagaskar, varav ett av dem går ut på att utbilda kvinnor till 'solingenjörer'. Över 80 procent av befolkningen saknar fortfarande tillgång till elektricitet, men tack vare detta projekt finns nu solpaneler i allt fler byar, vilket innebär att barnen kan läsa sina läxor i ljuset av solcellsdrivna lampor. Utbildningen till 'solingenjörer' vänder sig till mor- och farmödrar, eftersom man vet att det är de som stannar kvar i byarna för sina barn och barnbarns skull.